

RATKÓ JÓZSEF: FEGYVERTELENÜL

Ha második kötete kapcsán szóba kerül az első, ebben az esetben nemcsak a tradíció miatt történik az. Elengedhetetlen a méltányos értékeléshez is.

A két éve megjelent *Félelem nélkül* című kötet megérdemelt sikert aratott. Döbbenetes élményanyaga biztos művészi formát találva töri át a valóság nyers színeit, igazi lírikust mutat. Ratkó Józsefnek különösen mostoha sors jutott osztályrészül, de ettől eltekintve sem szokatlan jelenség napjainkban a harmincéves fiatal költő. Ugyancsak természetes, sőt a tehetség egyik biztos jele, hogy verseiben a magyar költői hagyomány legjavát hódítja magához. A sokféle hatás közt leginkább felismerhető Ady, Radnóti és József Attiláé, akinek költészete legmélyebben érinti meg. A villoni ballada formáját is az ő nyomán veszi át. Kitűnő hajlamot árul el a képszerű megélévenítésre, a környezet lüktető pillanatképei — akárcsak József Attilánál — mindig asszociatív módon is megszólalnak verseiben. Ratkó költészetének a különböző társadalmi rend, az elűtő perspektíva következtében paradox érdekessége, hogy szemléletben, életérzésben úgyszintén közel tudhatja magát nagy költőelődjéhez. A *Fegyvertelenül* verseiben is megmarad stílusai hasonlóságnál alapvetőbb jelentősége éppen ennek az *attitűdnek* van.

Ratkó József a társadalom rejtett mélyéről, alkoholista apa, morbid családi környezet árnyékából tört be az irodalomba. Szociális érdeklődése ösztön; számos önéletrajzi költeményének kohója. Másik fő témájaként a lehetséges elkallódás, a köznapiság borzongató réme változik a *méltányosság* jegyében bontakozó hivatásvállalással (*Gulliver éneke, Szégyentelenül*). A „kemény, egyforma életért” szóló szava, impozáns fegyvelme mind emelkedettebbé lesz. Ez adja első kötetének ragyogó ívét (*Félelem nélkül*). Némely verse — *Mig én fát vágtam, Fekete ének* — nyitás a nagyvilágba. Emberiségmértű problémaboncolásának azonban éppúgy alacsonyabb fokú marad a művészi hitele, mint az önfeltárás tekintetében egyetemes igényű *Csönd*-nek vagy a második kötetbeli *Éjszaká*-nak. Értékük — főleg az utóbbiaké — egyelőre inkább a részletekben mérhető. A költői képek erőteljesekek; a maga anyagából ölt bennük testet az értelmén felnővekvő valóság. A velük megteremtett kevésbé kötött forma is jelentős kifeje-

zőeszközzé válhat nagyobb szerkesztésbeli fegyvellemmel párosulva.

Alkotói magatartásának ellentmondásos kényszerűségét maga is fölfedezi. A költőien fordítva fogalmazott „ez a kétélű jelen / hol ellenem van, hol velem” — talpra állítva azt jelenti, hogy egyéni *helyzete* kétélű. Gyermekkori szomorú emlékei nyomán hangja maradandóan komorra színezett, érzékenysége tragikumra hajló. Az pedig, hogy meglett férfi korában végre könyvtáros lehetett Nagykállóban, túlságosan lapos sikerélmény ahhoz, hogy eredeti lefojtottsága pozitív irányba robbanhasson. Persze, ez szociológiai probléma. De ezért bújik meg szégyenkezve új kötete végén a költőhöz is méltatlan, közhely voltában is groteszk *Ballada a városi lakásról*.

Az újabb kötet darabjai akkor érik el a művészi kifejezés legteljesebb fokát, ha szinkronba kerülnek a költő múltja és jelene által meghatározott tudatával. A *Szerelem szemrehányó-bocsánatkérő* sorai ennek jegyében juthatnak el a művészi kifejezés csúcsaira:

*Dolgozol, szüntelen mosol,
s ha rád szólok, puha
szádon meglibben egy mosoly,
mint száradó ruha.*

Közösségi mondanivalója is akkor válik művészi szépségben bővelkedővé, ha átíthatja a személyes élmény. Ez a meszsze táguló személyesség munkál a *Bűjőcska* bensőséges hangjában. Ars poeticaja egyrészt konokabban tűnik a *Tél* és a népmesei motívumokkal dolgozó *Harmadik* című költeményekben, másrészt az elomló hangulatú *Félek, hogy; Lélek száll* című versek ellenpólusként tompítják, felfogják korábbi lendületét.

A kötetben kevesebb a találó epigramma, feltűnően sok a rövid vers. Közük nem egy inkább csak kitölti a lapokat, asszociatív jelentését is elveszítve (*Pillanat*). A rezignáció mellett uralkodó eleme a katarzis kegyelme nélküli drámaiság (*Ember, fa*). Az olyan ragyogó telitalálát is, mint az *Arckép*, tulajdonképpen idejétmúlt szimbólummal tör saját méltánytalan helyzetének a kifejezésére. Az *Éjszaka* bizakodó lezárása magában kevés ellensúlyozni mind e versbe fogott szomorúságot. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

LOVRITY ENDRE